

Література:

1. Молодовська С.Л. Умови ефективної роботи педагогів з дітьми в інклюзивному ЗДО: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Кам'янець-Подільський, 9 лист. 2021 р. Кам'янець-Подільський, 2021. С. 170-172.
2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами: Закон України від 21.07.2021 р. № 1324-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>
3. Чезлова Я.Я. Проблеми навчання дітей з інтелектуальними порушеннями у загальноосвітньому навчальному закладі: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Кам'янець-Подільський, 9 лист. 2021 р. Кам'янець-Подільський, 2021. С. 273-275.

Параджук О. О.

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО МІФУ В УМОВАХ СУСПІЛЬСТВА РИЗИКУ

Наприкінці ХХ століття суспільство вступило у нову фазу свого розвитку, названу дослідниками «суспільством ризику», в якій воно існує й донині. Головною відмінною ознакою такого суспільства є розподіл небезпек та обумовлених ними ризиків аналогічно розподілу благ в індустріальному суспільстві [3, с. 33]. Необхідно відзначити, що суспільство, яке перебуває у процесі глобалізації, є новим ступенем розвитку сфери, що містить багатofакторні можливості. Породжене та підтримуване у суспільстві соціальне полі невизначеностей, яке можна подати як багатовимірний простір ризику, передбачає не тільки постійне вчинення усіма членами суспільства вибору [5, с. 16], але й трансформацію практично всіх соціальних явищ та процесів. Відповідно відбувається переосмислення суспільством та зміна виконуваної ролі соціального міфу.

На думку розробника концепції «суспільства ризику» У. Бека, причини виникнення цієї форми суспільства виключно економічні – зміна виробничих відносин та результат прийняття техніко-економічних рішень [1, с. 98]. Але в самому «суспільстві ризику» ризики стабільно виробляються у всіх сферах життя суспільства (економічного, політичного, соціального), не будучи при цьому явищем винятковості. У. Бек зазначає неможливість дистанціювання від ризиків у світі та ставить проблему їх мінімізації і навіть управління ними, зокрема через раціоналізацію дій. Одночасно поле невизначеностей збільшується через нескінченне наростання потоку інформації, що наочно ілюструє варіативність буття, розкриває факти та підказує, що все може бути інакше.

Прагнучи знайти основу, яка впорядковує та осмислює життя, людина звертається до нераціонального – до міфу: суспільна думка не встигає переробляти суперечливі потоки інформації, стикається з масовим когнітивним дисонансом, ще більше прагне до вже знайомої соціальної моделі – міфологічного, нехай суперечливого, однак цілісного сприйняття світу. Такий інструмент пояснення небезпек та ризиків використовувався в соціумі з давніх часів, використовується й донині. Змінюються небезпеки, з ними змінюються міфи, що їх пояснюють. Якщо небезпеки та ризики стають визначальними у житті суспільства, соціальна міфотворчість стає частиною магістрального напрямку соціальної свідомості та осмислення дійсності. При цьому соціальний міф настільки специфічний, що низка дослідників вважають його формою переробки інформації масовою свідомістю. Тобто можна говорити, що соціальний міф відображає та пояснює значущі для суспільства та індивіда реалії соціального життя, що включають як всю сукупність

феноменів, подій та персонажів суспільства, так і патерни, створені індивідуальною свідомістю і значущі виключно для індивіда. І якщо ці реалії пов'язані з ризиками, то й міфологеми вишиковуються навколо небезпек та ризиків їхнього наступу.

Таким чином, процес соціальної міфотворчості стає одним із варіантів реалізації когнітивних потреб людини та водночас результатом чуттєвого сприйняття та раціонального осмислення всієї сукупності феноменів та явищ соціального процесу. У зв'язку з цим деякі дослідники сприймають соціальний міф як об'єкт, що народжується на стику різних форм соціальної дійсності – Є. В. Савелова вважає соціальний міф результатом злиття двох соціальних функцій: інструмента семантичного моделювання навколишнього світу та способу самоідентифікації суб'єкта [4, с. 82].

Зазначене сприйняття соціального міфу як синтезу функцій соціуму і водночас результату цих функцій лягло в основу низки класифікацій соціальної міфології. Деякі з даних класифікацій, в яких автори говорять про соціальний міф у сучасному (або постіндустріальному) суспільстві, можна успішно застосувати і в контексті теми суспільства ризику. Наприклад, А. Л. Топорков виділяє 4 групи явищ соціальної міфології [6, с. 14]:

1. Міфи політичного та суспільного життя. Їхніми творцями є політики та журналісти, до яких можна додати представників нової професійної категорії – ідеологів, бо ідеологія сприймається як завершальний етап розвитку міфу.

2. Міфи, пов'язані з етнічною та релігійною самоідентифікацією. Ця категорія виділяється окремо саме у зв'язку з наростанням цієї самоідентифікації як фактора ризику в сучасному суспільстві.

3. Міфи, присвячені нерелігійним віруванням. Прагнення до пояснення реальності явищами нераціональними породжує міфи про НЛО, всесильних екстрасенсів, світові змови тощо

4. Міфи масової культури, до яких можна віднести у тому числі уявлення про способи життя, міські міфи, плітки із життя знаменитостей.

Класифікацію соціальних міфів будують і на основі структурування самого соціуму. Так, А. Конєва позначає середній клас як предмет соціального міфу, і як його джерело [2, с. 36] відповідно класифікуючи і сам соціальний міф.

На основі наведених вище класифікацій, враховуючи роль факторів ризику у формуванні сучасних соціальних міфів, можна виділити 3 основні групи соціальних міфів у суспільстві ризику: політичні, релігійні, масово-культурні.

Перша група відображає небезпеки та ризики соціально-політичного світоустрою, що внаслідок соціальних потрясінь ХХ століття, «кольорових» революцій ХХІ ст. у свідомості соціуму та індивіда постає як досить хитка конструкція. Політична нестабільність, що триває, в «оплотах стабільності», таких як США, країни Європи, тільки породжує збільшення соціальних міфів, які відносяться до цієї категорії. Суспільство живе у щоденному очікуванні нових соціально-політичних потрясінь, ризик настання яких підтримується засобами масової інформації, які свідомо нагнітають політичну істерію. При аналізі існуючих міфологем цієї групи необхідно розуміти, що їх основна частина має штучне походження, оскільки вони безпосередньо пов'язані з ідеологічним фактором, створені у зв'язку з необхідністю генези, підтримки чи ліквідації у суспільстві будь-яких ризиків та небезпек. У зв'язку з чим можна відзначити ще одну особливість соціальної міфології в суспільстві ризику: відчуваючи на собі владу ризику, вони самі є джерелами ризиків.

Ризики та небезпеки, пов'язані з релігійною самоідентифікацією індивіда та соціальних груп, породжують хвилю соціальних міфів, які раніше відносилися скоріш до міфів політичних, оскільки використовувалися в контексті політичного дискурсу. З кінця ХХ століття в соціумі активно розвивався релігійний фундаменталізм, що прагне релігійної

ортодоксальності [3, с. 94], який на тлі низької релігійної грамотності населення та культивованого масовою культурою атеїзму та нігілізму призвів до зіткнення релігійних культур. Це у свою чергу породило виникнення нових ризиків та небезпек. Насамперед цю тенденцію видно у наймасовіших релігійних культурах – християнстві та ісламі, але подібні проблеми вже мають і представники інших релігійних течій. З ризиками нового часу у релігійній сфері проводять роботу як релігійні структури, так і світські. У цьому релігійні інститути працюють традиційними методами (проповіді, звернення до пастви), які вже не мають належного впливу на масову культуру. Світська влада застосовує в основному свою монополію на силу, яка знаходить відгук у масовій культурі, але часто із зворотним від бажаного ефектом.

Третя група соціальних міфів є найбільш об'ємною і на ній найбільше відображено вплив факторів суспільства ризику. До цієї групи можна включити соціальні міфи, сформовані навколо основних «страхів» сучасного суспільства (позаземні цивілізації, змови світового уряду, люди з паранормальними можливостями), а також побудовані для спрощення сприйняття суспільством соціальної реальності (спосіб життя представників різних культур національностей). Більшість зазначених міфів є продуктами масової культури, їх виникнення та тиражування залежить від впливу засобів і тому носить хвилеподібний характер. Незважаючи на стихійність виникнення та поширення, дані соціальні міфи відображають дійсність очима суспільної думки, акцентують увагу на найбільш актуальних ризиках та небезпеках для суспільства. Причини виникнення, масштаби поширення таких міфів та їх соціальні наслідки можуть бути абсолютно різноманітні.

Основні особливості формування соціальних міфів у сучасному «суспільстві ризику» характеризуються техногенним (постіндустріальним) характером та блискавичністю поширення за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. У. Бек, характеризуючи сучасні ризики, писав: «Сучасні ризики відрізняються від руйнувань, породжених війною, їх “нормальним” чи, точніше, їх “мирним” породженням (виробництвом) у центрах раціональності та процвітання» [1, с. 100]. Класичний міф пояснював людині незвідані закони природи. Інформаційне суспільство, науково-технічні досягнення та мережеві технології практично не залишили нерозкритих таємниць у навколишньому світі, але сформували нові небезпеки та ризики техногенного та антропологічного характеру, для сприйняття яких використовуються соціальні міфи.

Ще одним напрямком є міфологізація національного способу життя, насамперед йдеться про стереотипне та символічне сприйняття національних культур: німецька педантичність, американське самолюбівання тощо. Кожна національна культура наділяється позитивними та негативними характеристиками, несе в собі набір небезпек та ризиків. Причому суспільству ризику характерна міфологізація національностей саме з урахуванням наділених громадською думкою ризиків. Можна говорити, що образи, які створює та продукує колективна свідомість, впроваджуються у свідомість індивідуальну як за рахунок створених у свідомості соціальної групи певних стереотипів сприйняття, так і під час впровадження ідеологом у систему світосприйняття індивіда. Слід також зазначити, що величезний вплив територіальності на сюжет соціальних міфів простежується не тільки в загальнодержавних масштабах, а й у регіональних міфах: народності, що проживають на різних територіях однієї держави, наділяються набором специфічних міфів, що ґрунтуються на географії місць, темпераменті, історичній пам'яті та безлічі інших регіональних відмінностей.

Тобто соціальні міфи третьої групи можуть сприйматися як ілюстрації страхів та небезпек, що переважають у масовій культурі – ризиків, найбільш актуальних для сучасного суспільства. Одночасно дані соціальні міфи – це своєрідна відповідь масової культури на

ризиків сучасності, спосіб самозахисту: «обростаючи» соціальними міфами, незвідане стає менш небезпечним для суспільства.

Підсумовуючи, зазначимо, що у «суспільстві ризику» трансформація соціального міфу виявляється у наступних формах.

Змінилася форма міфогенезу – міф став переважно штучним, прикладним.

Ускладнилася структура соціального міфу, він поєднує у собі кілька соціальних явищ.

Збільшилася кількість функцій, які виконує міф: до функції пояснення незрозумілого додалося управління суспільною думкою, пізнання сучасної дійсності, актуалізація ризикогенних факторів та небезпек, зниження в індивідуальній та колективній свідомості ризику настання несприятливих наслідків.

Отже, ставши незамінним елементом прийняття дійсності, обробки та передачі інформації, інструментом суспільної комунікації, соціальний міф перетворився на раціональний елемент соціальної реальності.

Література:

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Ульрих Бек. – Москва: Прогресс-Традиция, 2000. – 383 с.
2. Конева А. В. Средний класс: мифология успеха / А. В. Конева // Вестник Самарского государственного университета. – 2004. – № 1. – С.30-46.
3. Матюх Е. Т. Теории «общества риска» в современной гуманитарной науке / Е. Т. Матюх // Теория и практика общественного развития. – 2012. – № 7. – С. 33-37.
4. Савелова Е. В. Миф и социальная реальность: социально-коммуникативная парадигма интерпретации / Е. В. Савелова // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 321. – С. 80-83.
5. Стризое А. Л. Власть риска и риски власти / А. Л. Стризое // Власть. – 2012. – № 3. – С. 16-20.
6. Топорков А. Л. Мифы и мифология XX века: традиция и современное восприятие / А. Л. Топорков // Человек и общество: поиски, проблемы и решения: сб. статей. – 1999. – С. 13-16.

Полторак В.А.

Зоська Я.В.

Стадник А.Г.

Маріупольський державний університет

ПОЛІТИЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПОКАЗНИК СПЕЦИФІКИ ЇЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

До аспектів характеристики політичної поведінки особистостей, що зокрема свідчать і про ефективність такої політичної поведінки. Щодо її характеристики, то як каже А.І. Солов'єв, «політична поведінка – це уся сукупність суб'єктивно мотивованих суб'єктів (акторів), які реалізують свої статусні позиції та внутрішні установки» [2, с. 369]. Інакше кажучи, це різноманітні типи політичної активності людей, завдяки яким безпосередньо відтворюється та змінюється політика як специфічна сфера суспільства, об'єктивна реальність його функціонування та розвитку. Тобто це ті безпосередні форми прояву, реалізації політичної участі, що конкретно відбуваються в реальності, на, так званому, «політичному полі». Так, якщо казати про такі форми політичної участі індивідів, як